

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه یزد
دانشکده‌ی زبان و ادبیات
گروه زبان و ادبیات عربی

پایان‌نامه
برای دریافت درجه‌ی کارشناسی ارشد
زبان و ادبیات عرب

بررسی و مقایسه‌ی
تصویرپردازی در اشعار دو شاعر ایرانی و سوری:
سهراب سپهری و ادونیس

استاد راهنما:
دکتر فاطمه قادری

استاد مشاور:
دکتر رضا افخمی عقدا

پژوهش و نگارش:
زهرة شفیعی

اسفند ۹۰

تقدیرم به

پدر و ماهی بر بازم؛

که حرم بر نریشان، شمرق اندوه را از دلم زدود

و آواری از آفتاب بزندگی ام تلباند!

ریکن از روی زمین برداریم، وزن بودن را احساس کنیم...

پژوهش حاضر حاصل زحمات دینیخ استاید که انقدری ارست که در سایه علم و معرفتشان به ما آمد و ختم؛
در این مجتهد کلام به بی شایسته استیم ادب ریاسکزار را به ما بیای استاد فرزند کارخانم دکتر قادری باشیم که در
میر این پژوهش از همان آغاز هر گام من بوده و صد و راند در پی اصلاح لغزشها بر آمده اند.
همچنین از استاد ارجمند جناب آقای دکتر افتخاری که با نظرات انجمن خود مرا در تدوین این رساله یاری رسانند،
کمال دلتشتم و نیز از دیگر استاید بزرگوار که روه زبان و ادبیات عربی دانشگاه علامه در محضر ایشان کرب
علم و اخلاق نزدوم، ریاسکزارم.

سویشان مسکورو اهرشان با حضرت به خان باد!

چکیده

تصویرپردازی شعری یکی از پرکاربردترین اصطلاحات نقد ادبی است که در دوره‌ی شکوفایی نقد جدید مقبولیت فراوان یافته است و شاعران معاصر از آن به عنوان ابزاری رهگشا در ساخت قصیده و ارائه‌ی ابعاد مختلف دیدگاه خود بهره جسته‌اند.

سهراب سپهری شاعر نوگرای معاصر ایرانی است که در دو زمینه‌ی شعر و نقاشی آثار متعددی از خود به یادگار نهاده است. از سوی دیگر علی احمد سعید (ادونیس)، شاعر معاصر سوری است که علاوه بر شعر در حوزه‌ی نقد ادبی نیز فعالیت داشته و از وی آثار نقدی بحث‌برانگیزی مانند کتاب «الثابت و المتحول» منتشر شده است.

سپهری و ادونیس از نظر نوآوری و ایجاد سبک، رهایی از قید و بند وزن و قافیه، بکارگیری کلام آهنگین و خلق زبان شعری خاص خود، نکات مشترک فراوانی دارند. علاوه بر این تصویر شعری و جلوه‌های گوناگون آن در آثار این دو شاعر تصویرگرا، نمودی بارز و بی‌سابقه دارد، به گونه‌ای که تصاویر شعری این دو شاعر به میزان قابل ملاحظه‌ای همسان و گاه نیز متفاوت است.

پژوهش حاضر به بررسی اشعار سپهری و ادونیس در موضوع تصویر شعری پرداخته و نقاط اشتراک و اختلاف این دو شاعر را در بکارگیری عناصر تصویرساز، در بوته‌ی مقایسه و تحلیل قرار می‌دهد.

کلمات کلیدی: سهراب سپهری، ادونیس، تصویرپردازی، شعر نو

الملخص

إنّ الصّورة الشعريّة من أكثر المصطلحات استخداماً في النّقد الأدبي الحديث. تعتبر الصّورة أهمّ ميزة تميّز لغة الشّعْر عن لغة النثر و هي التي تمكن الشّعْر من أن يؤثّر في المتلقّي و هي إحدى الوسائل التي يظهر بها الشّاعر براعته و يثير إعجاب المستمعين بطرافة صورته و دقّة وصفه. في العصر الحديث ظهر شاعران في إيران و في سوريا، استخدمتا الصّورة الشعريّة لإقناع الجماهير التي تستمع إليهما. هما سهراب سبهرى و أدونيس.

اشتهر سهراب سبهرى، الشّاعر الإيراني المعاصر بأثّه شاعر و رسّام و له آثار متعدّدة في هذين المجالين و كما يستخدم ريشته لرسم الصور، يستخدم الصّورة الشعريّة لرسم التّصاوير الجميلة في أشعاره و الشّاعر السّوري المشهور أدونيس، اشتهر بأثّه شاعر و ناقد له آثار في النّقد، من أهمّها التي أثارّت جدلاً كثيراً كتابه «الثابت و المتحوّل».

إنّ هذين الشّاعرين لهما مشتركات كثيرة في مجال الإبداع و الأسلوب و في التّخلّص من قيود الوزن و خلق اللّغة الشعريّة الخاصّة بهما، كما أنّ الصّورة الشعريّة و مظاهرها لها ظهور بارز في أشعارهما.

يتناول هذا البحث دراسة الصّورة في الأدب ثمّ الصّورة الشعريّة عند أدونيس و سبهرى و أخيراً المقارنة بينهما ليتبيّن مدى وجوه التّشابه و الاختلاف في أشعارهما. الكلمات الرئيسيّة: سهراب سبهرى، أدونيس، التّصوير، الشّعْر الحرّ.

فهرست

صفحه	عنوان
	فصل اول: مبادی تحقیق
۲.....	۱-۱ تعریف موضوع (تعریف مسأله، هدف از اجراء و کاربرد نتایج تحقیق)
۳.....	۲-۱ سابقه‌ی تحقیق
۶.....	۳-۱ سؤالات پژوهشی
۶.....	۴-۱ روش تحقیق
	فصل دوم: سیری در زندگانی و شعر سهراب سپهری و ادونیس
	بخش اول: حیات فردی و ادبی سهراب سپهری
۹.....	۱-۱-۲ کاشان: کاشانه‌ی هنر
۹.....	۲-۱-۲ زندگی خانوادگی سپهری
۱۴.....	۳-۱-۲ زندگی علمی سپهری
۱۶.....	۴-۱-۲ زندگی ادبی - هنری سپهری
۱۷.....	۱-۲-۱-۴ آثار ادبی
۱۷.....	۱-۲-۱-۴-۱ مرگ رنگ (۱۳۳۰)
۱۸.....	۲-۱-۲-۱-۴ زندگی خواب‌ها (۱۳۳۳)
۱۸.....	۳-۱-۲-۱-۴ آوار آفتاب (۱۳۴۰)
۱۹.....	۴-۱-۲-۱-۴ شرق اندوه (۱۳۴۰)
۲۰.....	۵-۱-۲-۱-۴ صدای پای آب (۱۳۴۴)
۲۰.....	۶-۱-۲-۱-۴ مسافر (۱۳۴۵)
۲۱.....	۷-۱-۲-۱-۴ حجم سبز (۱۳۴۶)
۲۱.....	۸-۱-۲-۱-۴ ما هیچ‌ما نگاه (۱۳۵۶)
۲۲.....	۹-۱-۲-۱-۴ اتاق آبی (۱۳۵۵)
۲۳.....	۲-۲-۱-۴ آثار هنری

- ۲۶.....۱-۲-۳-۴ شباهت نقاشی و شعر.....
- ۲۶.....۱-۲-۳-۴-۱ سادگی به معنای بی تکلفی.....
- ۲۷.....۱-۲-۳-۴-۲ دوری از موضوعات اجتماعی.....
- ۲۷.....۱-۲-۳-۴-۳ تأثیرپذیری از مکتب امپرسیونیسم.....
- ۲۸.....۱-۲-۳-۴-۴ تأثیرپذیری از دیگر فرهنگ‌ها.....
- ۲۹.....۱-۲-۵ شعر سپهری.....
- ۲۹.....۱-۲-۵-۱ عرفان.....
- ۳۰.....۱-۲-۵-۱-۱ بودا.....
- ۳۱.....۱-۲-۵-۱-۲ کریشنا مورتی.....
- ۳۳.....۱-۲-۵-۲ طبیعت.....
- ۳۵.....۱-۲-۵-۳ زبان شعری.....
- ۳۶.....۱-۲-۵-۴ تصویرپردازی.....
- ۳۷.....۱-۲-۶-۱ سپهری از نگاه معاصران.....
- ۳۷.....۱-۲-۶-۱ فروغ فرخزاد.....
- ۳۸.....۱-۲-۶-۲ مهدی اخوان ثالث.....
- ۳۸.....۱-۲-۶-۳ احمد شاملو.....
- ۳۸.....۱-۲-۶-۴ رضا براهنی.....
- ۳۹.....۱-۲-۶-۵ حمید مصدق.....

بخش دوم: حیات فردی و ادبی ادونیس

- ۴۲.....۱-۲-۲ زندگی خانوادگی ادونیس.....
- ۴۴.....۲-۲-۲ زندگی علمی - سیاسی ادونیس.....
- ۴۸.....۳-۲-۲ زندگی ادبی.....
- ۴۸.....۱-۳-۲-۲ آثار ادونیس.....
- ۴۹.....۱-۳-۲-۲ شعر.....

- ۵۰..... ۲-۲-۳-۱-۲ مطالعات و پژوهش‌ها
- ۵۰..... ۲-۲-۳-۱-۳ گزیده‌ها
- ۵۱..... ۲-۲-۳-۱-۴ ترجمه‌ها
- ۵۲..... ۲-۲-۳-۱-۵ مروری بر مجموعه‌های شعری
- ۵۲..... ۲-۲-۳-۱-۵ «قصائد اولی» و «أوراق في الرّيح»
- ۵۲..... ۲-۲-۳-۱-۵ أغاني مهبّار الدّمشقي
- ۵۳..... ۲-۲-۳-۱-۵ كتاب التحوّلات و المهجرة في أقاليم التّهار و اللّيل
- ۵۳..... ۲-۲-۳-۱-۵ المسرح و المرايا
- ۵۴..... ۲-۲-۳-۱-۵ وقت بين الرّماد و الورد
- ۵۴..... ۲-۲-۳-۱-۶ مفرد بصيغة الجمع
- ۵۵..... ۲-۲-۳-۱-۷ كتاب القصائد الخمس تليها المطابقات و الأوائل
- ۵۵..... ۲-۲-۳-۱-۸ كتاب الحصار
- ۵۵..... ۲-۲-۳-۱-۹ فهرس لأعمال الرّيح
- ۵۶..... ۲-۲-۴ شعر ادونيس
- ۵۹..... ۲-۲-۴-۱ تصويرپردازی
- ۶۰..... ۲-۲-۴-۲ زبان شعری
- ۶۲..... ۲-۲-۴-۳ ابهام و پیچیدگی (غموض)
- ۶۴..... ۲-۲-۴-۴ تغییر و تحوّل
- ۶۶..... ۲-۲-۵ ادونيس از نگاه معاصران
- ۶۷..... ۲-۲-۵-۱ خالدة سعيد
- ۶۷..... ۲-۲-۵-۲ حسين مروّة
- ۶۸..... ۲-۲-۵-۳ ژان ايو ماسون
- ۶۸..... ۲-۲-۵-۴ محمّد الماغوط
- ۶۹..... ۲-۲-۵-۵ عبدالوهاب البياتي

٦٩.....٦-٥-٢-٢ خلیل الحاوی

٦٩.....٧-٥-٢-٢ صلاح عبدالصبور

٧٠.....٨-٥-٢-٢ جبرا ابراهیم جبرا

٧٠.....٩-٥-٢-٢ نزار قبّانی

بخش سوم: سپهری و ادونیس در یک نگاه

٧٣.....١-٣-٢ زندگی خانوادگی

٧٥.....٢-٣-٢ زندگی سیاسی

٧٦.....٣-٣-٢ زندگی ادبی

٧٩.....٤-٢ یادداشت‌ها

فصل سوم: تصویرپردازی در اشعار سپهری و ادونیس

بخش اول: تصویر شعری چیست؟

٨٧.....١-١-٣ اهمیت خیال (تصویر) در آثار ادبی

٨٩.....٢-١-٣ تصویر در لغت

٩٠.....٣-١-٣ تصویر در اصطلاح

٩٣.....٤-١-٣ تصویرپردازی در ادبیات قدیم و معاصر

٩٦.....١-٤-١-٣ تصویر شعری از دیدگاه نقد قدیم

٩٦.....١-٤-١-٣-١-١-٤-١-٣ جاحظ

٩٦.....٢-١-٤-١-٣-١-٤-١-٣ قدامة ابن جعفر

٩٧.....٣-١-٤-١-٣ ابوهلال العسکری

٩٧.....٤-١-٤-١-٣ عبدالقاهر الجرجانی

٩٩.....٥-١-٤-١-٣ ابن اثیر

١٠٠.....٦-١-٤-١-٣ حازم القرطاجنی (٦٨٤ ق)

١٠٠.....٢-٤-١-٣ تصویر شعری از دیدگاه نقد جدید

١٠٠.....١-٢-٤-١-٣ آندره برتون

- ۱۰۱..... ۱-۳-۴-۲-۲ کولریج
- ۱۰۱..... ۱-۳-۴-۲-۳ فرانچسکو د سانکتیس
- ۱۰۲..... ۱-۳-۴-۲-۴ کانت
- ۱۰۳..... ۱-۳-۴-۲-۵ ادونیس
- ۱۰۳..... ۱-۳-۴-۲-۶ عزالدین اسماعیل
- ۱۰۴..... ۱-۳-۴-۲-۷ ایلیا الحاوی
- ۱۰۴..... ۱-۳-۴-۲-۸ محمد غنیمی هلال
- ۱۰۵..... ۱-۳-۴-۲-۹ محمد زکی العشماوی
- ۱۰۶..... ۱-۳-۴-۲-۱۰ نعیم الیافی
- ۱۰۶..... ۱-۳-۵-۵ عناصر تصویرساز
- ۱۰۷..... ۱-۳-۵-۱ تشبیه
- ۱۰۸..... ۱-۳-۵-۲ استعاره
- ۱۰۹..... ۱-۳-۵-۳ مجاز
- ۱۱۰..... ۱-۳-۵-۴ کنایه
- ۱۱۱..... ۱-۳-۵-۵ حس آمیزی
- ۱۱۲..... ۱-۳-۵-۶ پارادوکس
- ۱۱۲..... ۱-۳-۵-۷ رمز
- ۱۱۳..... ۱-۳-۵-۸ اسطوره

بخش دوم: تصاویر شعری سپهری

- ۱۱۶..... ۱-۳-۲-۱ تصاویر تشبیهی
- ۱۱۶..... ۱-۳-۲-۱-۱ مشبه حسّی + مشبه به حسّی
- ۱۱۷..... ۱-۳-۲-۱-۲ مشبه حسّی + مشبه به عقلی
- ۱۱۸..... ۱-۳-۲-۱-۳ مشبه عقلی + مشبه به حسّی
- ۱۱۸..... ۱-۳-۲-۱-۴ مشبه عقلی + مشبه به عقلی

- ۱۱۹..... ۵-۱-۲-۳ تشبیه مفرد مطلق
- ۱۱۹..... ۶-۱-۲-۳ تشبیه مفرد مقید
- ۱۲۰..... ۷-۱-۲-۳ تشبیه مرکب
- ۱۲۱..... ۸-۱-۲-۳ تشبیه مفروق
- ۱۲۱..... ۹-۱-۲-۳ تشبیه جمع
- ۱۲۲..... ۱۰-۱-۲-۳ تشبیه مقلوب (معکوس)
- ۱۲۳..... ۱۱-۱-۲-۳ تشبیه ضمنی
- ۱۲۴..... ۱۲-۱-۲-۳ تشبیه مرسل مفصل
- ۱۲۵..... ۱۳-۱-۲-۳ تشبیه مرسل مجمل
- ۱۲۵..... ۱۴-۱-۲-۳ تشبیه مؤکد مفصل
- ۱۲۶..... ۱۵-۱-۲-۳ تشبیه بلیغ اضافی (مؤکد مجمل)
- ۱۲۷..... ۱۶-۱-۲-۳ تشبیه بلیغ غیراضافی (مؤکد مجمل)
- ۱۲۸..... ۲-۲-۳ تصاویر استعاری
- ۱۲۸..... ۱-۲-۲-۳ استعاره‌ی مصرّحه
- ۱۲۸..... ۱-۱-۲-۲-۳ استعاره‌ی مصرّحه‌ی اصلیه
- ۱۳۰..... ۲-۱-۲-۲-۳ استعاره‌ی مصرّحه‌ی تبعیه
- ۱۳۱..... ۲-۲-۲-۳ استعاره‌ی مکنیه
- ۱۳۱..... ۱-۲-۲-۲-۳ استعاره‌ی مکنیه‌ی انسان‌انگاران (تشخیص)
- ۱۳۳..... ۲-۲-۲-۲-۳ استعاره‌ی مکنیه‌ی جاندارانگاران
- ۱۳۴..... ۳-۲-۲-۲-۳ استعاره‌ی مکنیه‌ی گیاه‌انگاران
- ۱۳۴..... ۴-۲-۲-۲-۳ استعاره‌ی مکنیه‌ی شیء‌انگاران
- ۱۳۵..... ۳-۲-۲-۳ استعاره‌ی تخیلیه
- ۱۳۶..... ۳-۲-۳ تصاویر مجازی
- ۱۳۸..... ۴-۲-۳ تصاویر کنایی

- ۱۴۲..... ۵-۲-۳ تصاویر حس آمیزی.
- ۱۴۴..... ۶-۲-۳ تصاویر پارادوکسی.
- ۱۴۷..... ۷-۲-۳ تصاویر رمزی.
- ۱۴۸..... ۸-۲-۳ تصاویر اسطوره‌ای.
- ۱۴۹..... ۱-۸-۲-۳ ریواس.
- ۱۵۰..... ۲-۸-۲-۳ نیلوفر.

بخش سوم: تصاویر شعری ادونیس

- ۱۵۳..... ۱-۳-۳ تصاویر تشبیهی.
- ۱۵۳..... ۱-۱-۳-۳ مشبه حسّی + مشبه به حسّی.
- ۱۵۴..... ۲-۱-۳-۳ مشبه حسّی + مشبه به عقلی.
- ۱۵۶..... ۳-۱-۳-۳ مشبه عقلی + مشبه به حسّی.
- ۱۵۷..... ۴-۱-۳-۳ مشبه عقلی + مشبه به عقلی.
- ۱۵۸..... ۵-۱-۳-۳ تشبیه مفرد مطلق.
- ۱۵۸..... ۶-۱-۳-۳ تشبیه مفرد مقید.
- ۱۶۰..... ۷-۱-۳-۳ تشبیه مرکب.
- ۱۶۱..... ۸-۱-۳-۳ تشبیه مفروق.
- ۱۶۳..... ۹-۱-۳-۳ تشبیه تسویه.
- ۱۶۴..... ۱۰-۱-۳-۳ تشبیه جمع.
- ۱۶۵..... ۱۱-۱-۳-۳ تشبیه مقلوب (معکوس).
- ۱۶۶..... ۱۲-۱-۳-۳ تشبیه مرسل مفصل.
- ۱۶۷..... ۱۳-۱-۳-۳ تشبیه مرسل مجمل.
- ۱۶۸..... ۱۴-۱-۳-۳ تشبیه مؤکد مفصل.
- ۱۶۹..... ۱۵-۱-۳-۳ تشبیه بلیغ اضافی (مؤکد مجمل).
- ۱۷۰..... ۱۶-۱-۳-۳ تشبیه بلیغ غیراضافی (مؤکد مجمل).

- ۱۷۱..... ۲-۳-۳ تصاویر استعاری.
- ۱۷۱..... ۱-۲-۳-۳ استعاره‌ی مصرّحه.
- ۱۷۱..... ۱-۱-۲-۳-۳ استعاره‌ی مصرّحه‌ی اصلیه.
- ۱۷۴..... ۲-۱-۲-۳-۳ استعاره‌ی مصرّحه‌ی تبعیه.
- ۱۷۶..... ۲-۲-۳-۳ استعاره‌ی مکنیه.
- ۱۷۶..... ۱-۲-۲-۳-۳ استعاره‌ی مکنیه‌ی انسان‌انگارانه (تشخیص).
- ۱۷۷..... ۲-۲-۲-۳-۳ استعاره‌ی مکنیه‌ی شیء‌انگارانه.
- ۱۷۸..... ۳-۲-۲-۳-۳ استعاره‌ی مکنیه‌ی گیاه‌انگارانه.
- ۱۷۸..... ۳-۲-۳-۳ استعاره‌ی تخیلیه.
- ۱۸۰..... ۳-۳-۳ تصاویر مجازی.
- ۱۸۳..... ۴-۳-۳ تصاویر کنایی.
- ۱۸۷..... ۵-۳-۳ تصاویر حس‌آمیزی.
- ۱۸۹..... ۶-۳-۳ تصاویر پارادوکسی.
- ۱۹۳..... ۷-۳-۳ تصاویر رمزی.
- ۱۹۳..... ۱-۷-۳-۳ صقر قریش (عبدالرحمن الداخل).
- ۱۹۶..... ۲-۷-۳-۳ آتش.
- ۱۹۷..... ۸-۳-۳ تصاویر اسطوره‌ای.
- ۱۹۸..... ۱-۸-۳-۳ اسطوره‌ی فینیق (ققنوس).
- ۲۰۰..... ۲-۸-۳-۳ اسطوره‌ی تموز و عشتار.
- بخش چهارم: مقایسه‌ی تصاویر شعری سپهری و ادونیس
- ۲۰۴..... ۱-۴-۳ تصاویر تشبیهی.
- ۲۰۷..... ۲-۴-۳ تصاویر استعاری.
- ۲۰۸..... ۳-۴-۳ تصاویر مجازی.
- ۲۰۹..... ۴-۴-۳ تصاویر کنایی.

۲۱۰.....	۳-۴-۵ تصاویر حس آمیزی.....
۲۱۱.....	۳-۴-۶ تصاویر پارادوکسی.....
۲۱۲.....	۳-۴-۷ تصاویر رمزی.....
۲۱۳.....	۳-۴-۸ تصاویر اسطوره‌ای.....
۲۱۴.....	۳-۴-۹ بررسی‌های آماری.....
۲۱۶.....	۳-۵ یادداشت‌ها.....
۲۱۹.....	نتیجه.....
۲۲۱.....	ملخص الرسالة باللغة العربية.....
۲۲۹.....	منابع.....

تصویرپردازی شعری یکی از ابزارهای اساسی نقاشی در کلام است که شاعران با بکارگیری آن، افکار، عواطف و خلجانات درونی خود را در قالبی فنی و محسوس بیان می‌دارند. اهمیت و جایگاه این وسیله‌ی تعبیری به حدی است که برخی آن را عنصر ثابت شعر و مایه‌ی تمایز آن از دیگر گونه‌های ادبی دانسته‌اند. از این رو، تصاویر شعری از قدیم تا کنون مورد اقبال شاعران و ارباب فن واقع شده است. اگر در دوره‌های پیشین تصویر منحصر به آرایه‌های بیانی همچون: تشبیه، استعاره و . . . بود، امروزه عناصری جدید مانند اسطوره، رمز، پارادوکس و . . . به آن افزوده شده و دامنه‌ی شمول آن بیش از پیش وسعت یافته است.

سهراب سپهری و ادونیس از جمله شاعران معاصر هستند که توانسته‌اند، با کاروان عصر جدید هماهنگ شده و به بخشی از دغدغه‌های روزگار مدرن پاسخ دهند. دو شاعر برای این مهم از ابزارهای متفاوتی بهره جستند و اشعار ایشان نمایانگر پدیده‌ها و مضامین گوناگونی است که می‌طلبد از جنبه‌های مختلف به بحث و ارزیابی گزارده شود.

از آنجا که پرداختن به تمامی این ویژگی‌های شعری با آن همه گستردگی از حوصله‌ی یک بحث علمی خارج است، لذا بنیان پژوهشی که پیش روی شماست، بر پایه‌ی بررسی تصاویر شعری این دو شاعر و مقایسه‌ی آن استوار است. شایان ذکر است این مقایسه با تکیه بر مکتب آمریکایی ادبیات تطبیقی که شرط تطبیق را صرفاً تأثیر و تأثر نمی‌داند، انجام شده و در سه فصل اصلی و هفت بخش به رشته‌ی تحریر درآمده است.

در فصل اول، جهت آشنایی مخاطب با این پژوهش، دورنمایی از موضوع بحث، پیشینه‌ی آن و روش تحقیق ارائه شده است. فصل دوم نگاهی تطبیقی به زندگی و شعر دو شاعر دارد که در دو بخش، رشد تکاملی این دو را در مسیر زندگی فردی و ادبی آنها بررسی می‌کند و در بخشی دیگر حیات فردی و ادبی این دو در بوتله‌ی مقایسه و تطبیق قرار گرفته و نکات مشترک و متفاوت آنها برشمرده می‌شود. اما فصل سوم که مفصل‌ترین مبحث این پژوهش را در بر گرفته، مشتمل بر چهار بخش است. نخست در بخشی مستقل مفهوم تصویرپردازی مورد بررسی قرار گرفته و جایگاه این پدیده‌ی ادبی از نقد قدیم تا دوره‌ی معاصر ارزیابی می‌شود،

سپس شواهد تصویری دو شاعر، طبق عناصر سازنده‌ی آن در دو بخش دسته‌بندی شده و در بخش پایانی این فصل، به مقایسه و تحلیل بسامد این تصاویر پرداخته می‌شود.

در این فصل هدف از بررسی تصاویر شعری، تعیین نقش و نوع تصاویر بوده است، از این رو مطالعه‌ی مجموعه‌های شعری و گردآوری شواهد، برخی از کار ما را شامل می‌شد، سپس به طبقه‌بندی تصاویر بر حسب عناصر سازنده‌ی آن پرداختیم و در مرحله‌ی بعد درصد این عناصر محاسبه و نمودار مقایسه‌ای دو شاعر رسم گردید و در پایان به توضیح و مقایسه‌ی این تصاویر پرداخته شد که توجه به جدول و نمودار جهت فهم بهتر این فصل الزامی است.

از آنجا که اکثر مجموعه‌های شعری ادونیس در سال‌هایی مشابه نشر یافته، ناگزیر در ارجاع شواهد به جای نام نویسنده، نام کتاب را ذکر کرده‌ایم تا دستیابی به نمونه‌ها برای خوانندگان سریع و آسان‌تر گردد. همچنین در بخش تصاویر شعری ادونیس، به علت حجم بالای شواهد، ترجمه‌ی ابیات را در ذیل آنها گنجانده‌ایم، تا بدین وسیله از طولانی شدن یادداشت‌های پایانی بپرهیزیم.

نکته‌ی دیگری که در این بخش قابل ذکر است، اعراب‌گذاری نمونه‌هاست؛ روح ترمّ و هنجارشکنی در ادونیس به حدی است که گاه قوانین رایج نحوی را در هم شکسته و کلام را برخلاف آن می‌آورد. از این رو در این بخش به شواهدی برمی‌خوریم که در آن ابتدا به نکره بدون رعایت شرایط آن و مواردی از این دست جایز شمرده می‌شود.

گفتنی است، نگارنده برای دستیابی به آثار ادونیس و نیز منابع مربوط به ادبیات معاصر، به ویژه مقوله‌ی تصویرپردازی، به کتابخانه‌های مختلفی مراجعه و مطالب را استخراج کرده است که از این میان می‌توان به کتابخانه‌ی آستان قدس رضوی، کتابخانه‌ی ملی ایران و سایر کتابخانه‌های دانشگاه‌ها اشاره کرد.

علاوه بر عدم دسترسی به منابع مربوط، کمی بضاعت علمی نگارنده به ویژه در روش‌های علمی جهت بررسی و مقایسه‌ی دو شخصیت، راه این تحقیق را تاریک و دشوار نمود که در پایان امیدوار است این پژوهش بتواند در هدف خود که گشودن روزنه‌ای به ادبیات معاصر است، به توفیقی درخور دست یابد. هرچند که به دلیل تازگی موضوع، مطالب این پایان‌نامه

در دید نکته‌سنج ارباب فضل و علم خالی از نقص نخواهد بود که امید می‌رود، ما را در بهبود
و اصلاح لغزش‌ها یاری رسانند.

فصل اول

مبادی تحقیق

۱-۱ تعریف موضوع (تعریف مسأله، هدف از اجراء و کاربرد نتایج تحقیق)

سهراب سپهری (۱۳۰۷ - ۱۳۵۹ش) از شاعران برجسته و نامدار ادب معاصر ایران زمین است که علاوه بر شاعری، دستی بر بوم نقاشی نیز دارد. او شاعری ایماژیست (تصویرگرا) است که مضامین عرفانی، فلسفی و حتی غنایی را در قالب تصاویر تازه رنگ آمیزی می‌کند. وی جهان را از دیدگاه هنر محض می‌نگرد، پس بدیهی است که شعر وی نیز سرشار از تصاویر بدیع و در عین حال مبهم باشد.

علی احمد سعید معروف به ادونیس (۱۹۳۰ م) از شاعران و ناقدان بنام ادبیات معاصر عرب به شمار می‌آید. خلاقیت و آفرینشگری در شعر وی بازتابی نمایان دارد. او همواره به مضامین و تصاویر تازه می‌اندیشد و با استفاده از قدرت آفرینشگری در تصاویر، همواره در حال تحوّل، تطوّر و <شدن> است.

سپهری و ادونیس در اشعار خود تصاویر بلاغی حسی را به عنوان تصویر شعری نمی‌پذیرند، بلکه تصاویر شعری این دو، فرایندی است که اشیای پراکنده را چنان با هم گرد آورده و تصویری بی‌سابقه و غریب ارائه داده که در نهایت به سرگشتگی مخاطب می‌انجامد. این امر تا جایی ادامه پیدا می‌کند که گروهی انحراف از معیار در تصاویر شعری را از مؤلفه‌های شعری این دو شاعر دانسته‌اند.

هدف از این پژوهش بررسی و مقایسه‌ی تصویرپردازی در شعر سپهری و ادونیس است. نقد و تحلیل بن‌مایه‌ها و تصاویر شعری این دو شاعر ایرانی و سوری و نیز مقایسه‌ی آنها، از دیگر اهداف این تحقیق به شمار می‌رود.

دستاوردهای این پژوهش علاوه بر کمک به درک بهتر تصاویر شعری دو شاعر، می‌تواند برای پژوهشگران دوره‌ی معاصر ادبیات فارسی و عربی نیز سودمند باشد. از آنجا که این دو شاعر از چهره‌های نوپرداز شعر معاصر فارسی و عربی محسوب می‌شوند، علاقه‌مندان به شعر نو نیز می‌توانند از نتایج این پژوهش بهره‌مند گردند.